

Mateusz Niedźwiecki
Uniwersytet Wrocławski
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
mateusz.niedzwiecki@uwr.edu.pl
ORCID: 0000-0003-0229-173X

Udział osoby działającej jako pełnomocnik strony,
która nie może pełnić tej funkcji a dopuszczalność
potwierdzenia czynności dokonanych przez tę osobę

Participation of a person acting as a proxy of a party
who cannot perform this function,
and the admissibility of confirming actions performed by that person

Abstrakt

W artykule poddano analizie problematykę udziału w postępowaniu cywilnym osoby działającej jako pełnomocnik strony, która zgodnie z przepisami prawa nie może pełnić tej funkcji a dopuszczalności potwierdzenia czynności dokonanych przez tę osobę. Przedstawiono najważniejsze informacje dotyczące pełnomocnika w postępowaniu cywilnym i to, kto może uzyskać taki status. W dalszej części zaprezentowano dwa odmienne stanowiska dotyczące przedstawianego zagadnienia w judykaturze i nauce. Efektem powyższych rozważań była konstatacja, że działanie za stronę przez pełnomocnika, który tym pełnomocnikiem być nie może, jest zawsze niedopuszczalne.

Abstract

The article analyzes the issue of participation in civil proceedings by a person acting as a representative of a party who cannot perform this function, and the admissibility of confirmation of actions performed by that person. The

most important information about a representative in civil proceedings, and who can obtain such status, is presented. The next part presents two different positions regarding the presented problem using the examples of jurisprudence and literature. The effect of the above considerations was the statement that acting as a representative, by someone who is not eligible to be a representative, is not permitted.

1. Wstęp

Pełnomocnictwo jest oświadczeniem woli mocodawcy, które upoważnia daną osobę do działania w imieniu i ze skutkiem dla reprezentowanego¹. Odróżnić należy zagadnienie udzielenia pełnomocnictwa od kwestii wykazania tego pełnomocnictwa przed sądem. Mianowicie, dla tego pierwszego nie jest wymagane zachowanie formy pisemnej, natomiast celem wykazania pełnomocnictwa przed sądem – już tak. Wobec tego dokument pełnomocnictwa nie ma konstytutywnego znaczenia. Znaczenie to ma samo udzielenie umocowania procesowego, do którego dochodzi w drodze czynności materialnoprawnej². Pomimo powyższych dokument pełnomocnictwa jest niezbędnym dowodem, który potwierdza istnienie umocowania pełnomocnika do działania w imieniu strony. Dowód ten nie podlega zastąpieniu żadnym innym środkiem dowodowym, gdyż wobec sądu i strony przeciwnej za pełnomocnika działającego z właściwym umocowaniem może uchodzić tylko osoba, która wykazała swe umocowanie odpowiednim dokumentem³.

Zasadą jest, że to wola mocodawcy w oświadczeniu o udzieleniu pełnomocnictwa określa granice umocowania pełnomocnika⁴. Z kolei w przypadku pełnomocnictwa procesowego – zakres umocowania reguluje ustawa procesowa⁵, co oczywiście nie wyklucza dopuszczalności jego ograniczenia lub rozszerzenia (art. 92 k.p.c.). Ocena konieczności ustanowienia pełnomocnika oraz decyzja w tym zakresie należy co do zasady do strony

¹ Por. uzasadnienie uchwały SN z 18 września 1992 r., III CZP 112/92, LEX 3847.

² H. Pietrzykowski, *Czynności procesowe zawodowego pełnomocnika w sprawach cywilnych*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017, LEX; postanowienie SN z 23 marca 2006 r., II CZ 11/06, LEX 196611.

³ Wyrok SN z 13 września 2011 r., I UK 78/11, LEX 1084699.

⁴ Zob. art. 96 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, t.j. Dz.U. 2020 poz. 1740.

⁵ Art. 91 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, t.j. Dz.U. 2020 poz. 1575, 1578.

postępowania⁶. Wskazać jednak należy, iż w razie uzasadnionej potrzeby przewodniczący, stosownie do okoliczności, zwraca uwagę stronom na celowość ustanowienia pełnomocnika procesowego (art. 212 § 2 k.p.c.). Uprawnienie do umocowania pełnomocnika procesowego (zwłaszcza profesjonalnego) ułatwia, a niejednokrotnie jest niezbędnym warunkiem skutecznego dochodzenia i obrony swych praw przez strony w postępowaniu sądowym (np. przed Sądem Najwyższym)⁷. Ponadto, pełnomocnictwo obejmuje nie tylko stosunek „wewnętrzny” między pełnomocnikiem a jego mocodawcą, ale również stosunek „na zewnątrz” tzn. do osób trzecich, w stosunku do których pełnomocnik działa w imieniu mocodawcy⁸.

Prawidłowe umocowanie pełnomocnika w postępowaniu cywilnym ma niezwykle istotne znaczenie. Pełnomocnik może dokonywać czynności w imieniu swojego mocodawcy. Brak należytego umocowania prowadzi do nieważności postępowania zgodnie z art. 379 pkt 2 k.p.c. Nabiera to szczególnego znaczenia w przypadku zastępowania strony przez pełnomocnika, która zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, pełnomocnikiem procesowym być nie może.

2. Pełnomocnik w postępowaniu cywilnym

2.1. Kwestie ogólne

Zasada, zgodnie z którą pełnomocnik może być umocowany według swobodnej decyzji strony postępowania, ulega ograniczeniu w pewnych przypadkach, m.in. poprzez wprowadzenie obowiązkowego zastępstwa, wyłączającego osobiste podejmowanie czynności przez stronę. Wiąże się ono z ograniczeniem tzw. zdolności postulacyjnej strony oznaczającej zdolność do osobistego podejmowania czynności procesowych. Brak zdolności postulacyjnej może wynikać zarówno z przyczyn faktycznych (np. w przypadku osób głuchoniemych), jak i z przyczyn prawnych (obowiązek działania przez profesjonalnego pełnomocnika, czyli tzw. przymus adwokacko-radcowski). Zgodnie z art. 87¹ § 1 k.p.c. – w postępowaniu przed Sądem Najwyższym

⁶ Zob. komentarz do art. 86 k.p.c.: J Gudowski [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*. Tom I. *Postępowanie rozpoznawcze*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016, LEX; por. jednak np. art. 117 § 5 i art. 560¹ k.p.c.

⁷ Zob. wyrok SN z 29 listopada 2001 r., V CKN 604/00, LEX 52757.

⁸ S. Gołąb, *O pełnomocnikach w procesie cywilnym*, „Palestra” 1938, nr 10, s. 3, https://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/63579/PAd_22868_Golab_O_pelnomocnikach_w_procesie_cywilnym.pdf [dostęp: 30.12.2020].

obowiązuje zastępstwo stron przez adwokatów lub radców prawnych, a w sprawach z zakresu własności przemysłowej – także przez rzeczników patentowych. Zastępstwo dotyczy także czynności procesowych związanych z postępowaniem przed Sądem Najwyższym podejmowanych przed sądem niższej instancji. W dalszej części komentowanego artykułu określony został także katalog przesłanek o charakterze przedmiotowym i podmiotowym, dla których nie ma zastosowania przymus adwokacko-radcowski.

Ponadto, ograniczeniem wyboru pełnomocnika według nieskrępowanej decyzji strony stanowi art. 87 k.p.c., w którym ustawodawca określił katalog osób, które mogą być pełnomocnikami procesowymi.

2.2. Podmioty mogące uzyskać status pełnomocnika procesowego w postępowaniu cywilnym

Zgodnie z art. 87 § 1 k.p.c. pełnomocnikiem w postępowaniu cywilnym może być:

- 1) adwokat lub radca prawny,
- 2) rzecznik patentowy w sprawach własności przemysłowej,
- 3) osoba posiadająca licencję doradcy restrukturyzacyjnego – w sprawach restrukturyzacji i upadłości,
- 4) osoba sprawująca zarząd majątkiem lub interesami strony oraz osoba pozostająca ze stroną w stałym stosunku zlecenia, jeżeli przedmiot sprawy wchodzi w zakres tego zlecenia,⁹
- 5) współuczestnik sporu,¹⁰
- 6) małżonek, rodzeństwo, zstępni lub wstępni strony oraz osoby pozostające ze stroną w stosunku przysposobienia.

W ramach podmiotów mogących pełnić funkcję pełnomocnika procesowego wyróżnić można więc pełnomocników profesjonalnych (pkt 1-3), osoby związane z mocodawcą umowami cywilnoprawnymi (pkt 4), osoby

⁹ Przy czym w doktrynie i orzecznictwie przyjmuje się, że osoba sprawująca zarząd majątkiem lub interesami strony to osoba, która stale pełni taką funkcję, a nie jedynie na zasadzie zarządu okazjonalnego, z góry ograniczonego do określonych działań lub czynności prawnych lub celem dochodzenia określonego roszczenia – zob. uchwałę SN z 21 maja 1991 r., III CZP 41/91, OSNC 1992, nr 2, poz. 28.

¹⁰ Pełnomocnikiem może być każdy współuczestnik sporu, bez względu na to, czy współuczestnictwo ma charakter formalny, czy materialny. Stosunek pokrewieństwa nie jest wymagany – zob. postanowienie SN z 3 kwietnia 1996 r., III ARN 82/95, OSNP 1996, nr 21, poz. 317.

związane ze sobą postępowaniem (pkt 5) oraz osoby powiązane stosunkiem bliskości (pkt 6).

Pełnomocnikiem osoby prawnej lub przedsiębiorcy, w tym nieposiadającego osobowości prawnej, może być również pracownik tej jednostki lub jej organu nadrzędnego¹¹. Osoba prawna prowadząca na podstawie odrębnych przepisów obsługę prawną osoby fizycznej będącej przedsiębiorcą, osoby prawnej lub innej jednostki organizacyjnej może udzielić pełnomocnictwa procesowego w imieniu podmiotu, którego obsługę prawną prowadzi adwokatowi lub radcy prawnemu, jeżeli została do tego upoważniona przez ten podmiot (§ 2).

W art. 87 § 3-6 wymienione zostały podmioty mogące pełnić funkcję pełnomocnika procesowego w poszczególnych rodzajach spraw.¹² Art. 87 reguluje ogólną zasadę ustanawiania pełnomocników procesowych, nie odnosząc się przy tym do tego, kto np. może wykonywać zawód adwokata, radcy prawnego, czy też rzecznika patentowego. Kwestie te unormowane zostały w ustawach ustrojowych takich jak Prawo o adwokaturze¹³, ustawa o radcach prawnych¹⁴, czy też ustawa o rzecznikach patentowych¹⁵. Na marginesie warto dodać, iż adwokata lub radcę prawnego, po spełnieniu określonych przesłanek, zastąpić może odpowiednio aplikant adwokacki lub radcowski¹⁶. Wyjątkowo, również aplikant adwokacki może zastępować radcę prawnego na takich samych zasadach jak adwokata, jeżeli radca prawny jest współnikiem w spółce adwokacko-radcowskiej (art. 35¹ ust. 5 u.r.pr.)¹⁷. Ponadto, rzecznik patentowy kierujący aplikacją (patron) może upoważnić swojego aplikanta do zastępowania go we wszystkich czynnościach (art. 36 u.r.p.). Nie należy jednak mylić zastępstwa np. adwokata przez aplikanta z dalszym pełnomocnictwem

¹¹ SN przyjął w jednym z orzeczeń, iż wykazanie istnienia stosunku pracy jako podstawy pełnomocnictwa procesowego nastąpić może poprzez złożenie oświadczenia strony tej treści, potwierdzonego przez pełnomocnika i dodanego do protokołu posiedzenia – zob. postanowienie SN z 6 października 2010 r., II CZ 102/10, LEX 741025; por. też postanowienie SN z 11 września 2012 r., II PZ 21/12, OSNP 2013, nr 17-18, poz. 206.

¹² Np. w sprawach związanych z ochroną praw konsumentów pełnomocnikiem może być przedstawiciel organizacji, do której zadań statutowych należy ochrona konsumentów.

¹³ Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze, t.j. Dz.U. 2020 poz. 1651, 2320.

¹⁴ Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, t.j. Dz.U. 2020 poz. 75.

¹⁵ Ustawa z dnia 11 kwietnia 2001 r. o rzecznikach patentowych, t.j. Dz.U. 2019 poz. 1861; 2020 poz. 288, 2320.

¹⁶ Zob. art. 77 pr.adw. oraz art. 35¹ u.r.p.

¹⁷ Natomiast aplikant radcowski nie może zastępować adwokata w postępowaniu cywilnym – zob. uchwałę SN z 28 czerwca 2006 r., III CZP 27/06, LEX 182874.

(tzw. substytucją), o której mowa w art. 91 pkt 3 k.p.c. Aplikant nie uzyskuje statusu pełnomocnika procesowego, dlatego, iż działa jedynie za pełnomocnika (w jego imieniu) i nigdy – jako substytut – nie wchodzi na jego miejsce¹⁸.

Wskazać również należy, że k.p.c. w wielu przepisach szczególnych określa osoby, które mogą pełnić pełnomocnictwo procesowe. Przykładowo, zgodnie z art. 465 § 1 k.p.c. pełnomocnikiem pracownika lub ubezpieczonego może być również przedstawiciel związku zawodowego, inspektor pracy lub inny pracownik zakładu pracy, w którym mocodawca jest bądź był zatrudniony, a ubezpieczonego – także przedstawiciel organizacji zrzeszającej emerytów i rencistów¹⁹.

3. Możliwość potwierdzenia przez stronę czynności w postępowaniu dokonanych przez osobę działającą jako pełnomocnik strony, która jednak pełnomocnikiem być nie może

3.1. Uwagi ogólne

W judykaturze, a także w naukach prawnych, od wielu lat zauważalna jest rozbieżność poglądów co do skutków jakie niesie za sobą dokonanie w postępowaniu cywilnym czynności przez pełnomocnika, który jednak – zgodnie z art. 87 k.p.c. – pełnomocnikiem nie może być. Zagadnienie to poruszane było już w dwudziestoleciu międzywojennym, na tle stosowania przepisów Kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r.²⁰

Stanowisko Sądu Najwyższego w zakresie skutków prawnych działania pełnomocnika nieprawnie umocowanego przedstawiało się różnorodnie na przestrzeni lat. W pierwszych orzeczeniach odnoszących się do przedmiotowego zagadnienia prezentowano pogląd, zgodnie z którym strona reprezentowana nienależycie mogła potwierdzić czynności dokonane przez osobę, która w ogóle nie może być jej pełnomocnikiem, a potwierdzenie czynności przez stronę *de facto* wyłączało możliwość uznania postępowania prowadzonego z jej udziałem za nieważne.

Obecnie dominuje pogląd o niedopuszczalności potwierdzenia czynności zdziałanych w postępowaniu sądowym przez osobę, która pełnomocnikiem procesowym strony być nie może. W istocie udział w sprawie takiej osoby

¹⁸ Tak Sąd Najwyższy w uchwale z 28 czerwca 2006 r., III CZP 27/06.

¹⁹ Zob. również art. 691⁵ i art. 1135⁵ k.p.c.

²⁰ Zob. orzeczenie SN z 24 sierpnia 1937 r., I C 2382/36, OSNC 1938, nr 6, poz. 282.

oznacza brak należytego umocowania pełnomocnika i w konsekwencji prowadzi do nieważności postępowania. Argumenty popierające obydwa stanowiska zostały przytoczone w kolejnych dwóch podpunktach.

3.2. Dopuszczalne jest potwierdzenie przez stronę czynności procesowych dokonanych przez osobę działającą w charakterze jej pełnomocnika procesowego, która pełnomocnikiem być nie może

Pierwszym z orzeczeń, które odnosiło się do przedmiotowego zagadnienia było przywołane wcześniej orzeczenie Sądu Najwyższego z 1937 r., który uznał, że z art. 97 § 2 ówczesnego kodeksu postępowania cywilnego (odpowiednika obecnego art. 97 § 2 k.p.c.) wynika ogólna zasada, zgodnie z którą strona ma możliwość zatwierdzenia czynności dokonanych w jej imieniu bez należytego umocowania²¹. Z kolei w uchwale z 1968 r.²² potwierdzono, że prawna skuteczność czynności procesowych podjętych przez podmiot, który nie może być pełnomocnikiem procesowym, zależy od ich zatwierdzenia przez zainteresowaną stronę.

Wreszcie, w uchwale z 1992 r. Sąd Najwyższy stwierdził, że „potwierdzenie przez stronę w sądzie rewizyjnym czynności procesowych dokonanych w toku dotychczasowego postępowania przez osobę, która nie mogła być pełnomocnikiem procesowym tejże strony, wyłącza możliwość przyjęcia nieważności postępowania na tej podstawie, że pełnomocnik nie był należyście umocowany²³”. Dopuszczalność potwierdzenia wywiedziono z faktu, iż skoro mocodawca ma możliwość zatwierdzenia czynności w myśl art. 97 k.p.c. (tj. w przypadku całkowitego braku umocowania pełnomocnika), to może tym bardziej zatwierdzić czynności procesowe osoby, której udzielone zostało pełnomocnictwo, a później okazało się, że osobie tej nie można przypisać przymiotu określonego w art. 87 § 1 k.p.c. Sąd uznał, że kwalifikacje w formie przynależności do katalogu osób ujętych w art. 87 § 1 k.p.c. nie są warunkiem ważności udzielenia pełnomocnictwa procesowego, ale stanowią wyłącznie kryterium skuteczności podejmowania czynności przez pełnomocnika procesowego w sądowym postępowaniu cywilnym²⁴.

²¹ Podobne stanowisko SN zajął także w orzeczeniu z 17 grudnia 1946 r., C III 804/46, [w:] Z. Świącicki (opr.), *Orzecznictwo Powojenne Sądu Najwyższego w Sprawach Cywilnych 30 VI 1945 r. – 30 VI 1947 r.*, Marian Ginter Księgarnia Wydawnictw Prawniczych i Naukowych, Łódź 1948, s. 648.

²² Uchwała SN z 20 grudnia 1968 r., III CZP 93/68, OSNC 1969, nr 7-8, poz. 129.

²³ Uchwała SN z 18 września 1992 r., III CZP 112/92.

²⁴ Uchwała spotkała się w piśmiennictwie ze zdecydowaną krytyką. Zob. np.

Ponadto zwolennicy powyższego poglądu wskazują, że udzielenie pełnomocnictwa stanowi czynność prawną dokonywaną na podstawie przepisów prawa materialnego, wobec czego jego prawna skuteczność nie jest zależna od tego, czy osoba tak umocowana posiada odpowiednie kwalifikacje prawne określone w k.p.c. W związku z tym, nie zauważa się przeszkód w uznaniu, iż czynności podjęte zgodnie z pełnomocnictwem udzielonym osobie niemogącej być pełnomocnikiem według przepisów procesowych, mogą zostać zatwierdzone przez uprawniony podmiot, zyskując tym samym prawną skuteczność w postępowaniu przed sądem cywilnym. Podstawę upatruje się przy tym w art. 103 § 1 k.c., który dopuszcza możliwość konwalidacji umowy zawartej przez osobę występującą bez umocowania lub z przekroczeniem jego zakresu w drodze potwierdzenia umowy przez osobę, w imieniu której została zawarta. Stąd wyprowadza się wniosek o dopuszczalności konwalidacji także czynności procesowych dokonanych przez osobę nienależycie umocowaną.

Kolejny z argumentów upatruje się w art. 401 ust. 2 k.p.c. Zauważa się w nim instytucję konwalidacji czynności dokonanych przez niewłaściwie umocowanego pełnomocnika w sytuacji, gdy sąd powziął wiadomość o braku umocowania dopiero po dokonaniu czynności procesowych. W art. 401 ust. 2 w związku z art. 70 i 97 k.p.c., dostrzega się możliwość konwalidowania braku należytego umocowania, przy czym ma się ona odnosić do czynności procesowych dokonywanych zarówno przez osobę nieposiadającą pełnomocnictwa, jak i osobę posiadającą pełnomocnictwo, ale niemogącą być pełnomocnikiem procesowym.

Argumentem powoływanym przez zwolenników tego poglądu są ponadto względy ekonomiki procesowej, a także ochrona interesów stron i uczestników postępowania cywilnego²⁵.

3.3. Działanie za stronę pełnomocnika, który tym pełnomocnikiem być nie może jest zawsze niedopuszczalne

Przechodząc do drugiego z prezentowanych poglądów, warto odnieść się do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 listopada 2004 r.²⁶, w którym

Z. Krzemiński, *Glosa do uchwały SN z dnia 18 września 1992 r., III CZP 112/92*, „Palestra” 1993, nr 11, s. 136-139.

²⁵ Por. np. W. Siedlecki, *Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego*, „Państwo i Prawo” 1970, nr 10, s. 575; J. Krajewski, *Glosa do wyroku Sądu Wojewódzkiego dla woj. warszawskiego w Warszawie z dnia 19 lutego 1969 r. w sprawie III CR 2116/68*, OSPiKA 1969, nr 12, poz. 260, s. 543-544.

²⁶ Wyrok TK z 16 listopada 2004 r., P 19/03, OTK-A 2004, nr 10, poz. 106.

wskazano, że pełnomocnictwo procesowe będące osobną instytucją prawną posiada węższy zakres niż pełnomocnictwo udzielone na zasadach ogólnych, jak również węższy jest katalog osób, spośród których uprawniony podmiot ma możliwość wyboru pełnomocnika. Przy czym Trybunał Konstytucyjny ocenił, iż konsekwencją tego nie jest pozbawienie strony prawa do odpowiedniej reprezentacji, ani naruszenie zasad równości strony.

W postanowieniu z 1998 r. Sąd Najwyższy zaakcentował dopuszczalność skutecznego zatwierdzenia przez stronę jedynie czynności dokonanych przez osobę nie legitymującą się jej pełnomocnictwem, ale mogącą być jej pełnomocnikiem w chwili dokonywania czynności²⁷. Zgodnie z art. 97 § 1 k.p.c. „po wniesieniu pozwu sąd może dopuścić tymczasowo do podjęcia naglącej czynności procesowej osobę niemogącą na razie przedstawić pełnomocnictwa przy tej czynności”²⁸. Z kolei w myśl § 2 komentowanego artykułu „sąd wyznaczy równocześnie termin, w ciągu którego osoba działająca bez pełnomocnictwa powinna je złożyć albo przedstawić zatwierdzenie swej czynności przez stronę. Jeżeli termin upłynął bezskutecznie, sąd pominie czynności procesowe tej osoby”²⁹. Wyrażenie „na razie”, zastosowane w przywołanym art. 97 § 1 k.p.c. wprost wskazuje na to, iż osoba, która z uwagi na ograniczenia przewidziane w ustawie procesowej nie może być pełnomocnikiem, nie tylko „na razie”, ale w ogóle nie będzie mogła przedstawić należytego pełnomocnictwa. Ponadto przepis odnosi się do czynności jednorazowej (naglącej), a nie do działania i podejmowania wielu czynności w trakcie całego postępowania³⁰.

²⁷ Postanowienie SN z 29 września 1998 r., II CKN 529/98, LEX 1214908. Pogląd ten zaaprobował także SN w postanowieniu z 9 kwietnia 2015 r., II CSK 770/14, LEX 1711688, w którym SN stanął na stanowisku, iż „występowanie w sprawie w charakterze pełnomocnika osoby, która nim być nie może oznacza brak należytego umocowania pełnomocnika i prowadzi zawsze do nieważności postępowania (art. 379 pkt 2 k.p.c.). Uchybienie to nie może być usunięte w drodze zatwierdzenia przez stronę czynności dokonanych przez tę osobę.”

²⁸ Przykładowo, gdy adwokatowi udzielone zostało ustne pełnomocnictwo poza rozprawą, albo gdy dokument potwierdzający udzielenie pełnomocnictwa zaginął lub nie posiada go osoba zainteresowana.

²⁹ Termin ten jest przy tym terminem sądowym w związku z czym, na wniosek strony, może być z ważnej przyczyny przedłużony lub skrócony (zob. art. 166 k.p.c.). Natomiast jeśli termin upłynął bezskutecznie, sąd pominie czynności procesowe tej osoby.

³⁰ Niewłaściwe przy tym są argumenty podnoszone w judykaturze i doktrynie odwołujące się do art. 97 k.p.c., który dopuszczać ma potwierdzanie czynności osób niemogących być pełnomocnikiem procesowym, skoro „wola strony może niwelować całkowity brak umocowania”. Brak należytego umocowania konwalidowany może być tylko i wyłącznie po kumulatywnym spełnieniu warunków, które w istocie przeciwstawić można przypadkowi reprezentowania mocodawcy w trakcie postępowania przez podmiot niemogący być w ogóle pełnomocnikiem. Co więcej celem art. 97 jest jedynie tymczasowe zapobieżenie

Co więcej, regulacja dotycząca działania w cudzym imieniu w postępowaniu cywilnym podmiotu nielegitymującemu się pełnomocnictwem wyklucza stosowanie przepisów prawa materialnego (art. 103-105 k.c.). Art. 97 k.p.c. odnosi się tylko i wyłącznie do okoliczności ściśle w nim przedstawionych, w związku z czym niedopuszczalne jest jego stosowanie do czynności osób niemogących w ogóle pełnić funkcji pełnomocnika procesowego. Z kolei przepisy k.c. dotyczą wyłącznie przypadków, gdy pełnomocnik działał bez umocowania lub z przekroczeniem umocowania, a więc nie odnoszą się do sytuacji, w których czynności podejmowane były przez osobę niemogącą być w ogóle pełnomocnikiem.

Odnosząc się do regulacji 401 pkt 2 k.p.c., wskazać trzeba, iż wyłącza on wznowienie postępowania nieważnego ze względu na nienależyte reprezentowanie strony lub pozbawienie możliwości działania strony, jeśli przed uprawomocnieniem się wyroku niemożność ustała lub brak reprezentacji był podniesiony w drodze zarzutu, albo też strona potwierdziła dokonane czynności procesowe. Wywnioskować można, że ustawa procesowa przewiduje i dopuszcza zatwierdzenie przez stronę czynności dokonanych w jej imieniu przez osobę niewłaściwie umocowaną. Bez wątpienia nie odnosi się do art. 97 § 2 k.p.c., stanowiącego iż sąd bezpośrednio i w ustalonym czasie podejmuje decyzję o skuteczności określonej czynności. Regulacja 401 pkt 2 k.p.c. dotyczy więc odmiennych niż art. 97 § 2 k.p.c. stanów faktycznych, w których dostrzeżenie działania nieumocowanego pełnomocnika nastąpiło już po fakcie, a strona nie miała możliwości potwierdzenia tych czynności.

Art. 401 ust. 2 k.p.c. pozwala przyjąć, że potwierdzenie czynności wyłącza możliwość powołania się na niewłaściwą reprezentację jako przesłankę wznowienia postępowania cywilnego. Przepis ten stanowi przejaw ogólnej normy dopuszczającej zatwierdzanie przez stronę czynności procesowych. Na poparcie tej tezy odwołać należy się również do względów pragmatycznych, czyli zapobiegania negatywnym konsekwencjom nieważności postępowania³¹.

Przełomowa w odniesieniu do omawianej problematyki jest uchwała Sądu Najwyższego w składzie siedmiu sędziów z dnia 8 lipca 2008 r. SN jednoznacznie ocenił, że występowanie w charakterze pełnomocnika procesowego podmiotu, który nie może być pełnomocnikiem w myśl obowiązujących przepisów postępowania oznacza brak należytego umocowania i prowadzi do nieważności postępowania zgodnie z art. 379 pkt 2 k.p.c. Jak podkreślono, „akceptacja

ujemnym skutkom procesowym nieprzedstawienia dokumentu pełnomocnictwa przed lub też w momencie dokonywania czynności procesowych.

³¹ Por. m.in. K. Weitz [w:] J. Gudowski (red.), *Środki zaskarżenia*, System Prawa Procesowego Cywilnego, t. 3. Wolters Kluwer, Warszawa 2013, s. 1306.

zatwierdzania czynności dokonanych przez osobę, która nie wykazała umocowania, nie uzasadnia dopuszczenia takiej możliwości w sytuacji zasadniczo odmiennej, jaką jest występowanie w charakterze pełnomocnika osoby, której ustawa na to nie pozwala.”³²

Innym razem Sąd Najwyższy wskazał, że „znaczenie, jakie ustawa przywiązuje do prawidłowej reprezentacji strony, wyraża się w uznaniu braku należytej reprezentacji za przyczynę nieważności postępowania i podobnie jak przy innych przyczynach nieważności, uchybienie w zakresie należytej reprezentacji nie podlega badaniu pod kątem wpływu tego uchybienia na przebieg i wynik sprawy³³.” Podobne poglądy prezentowane są również od dłuższego czasu w doktrynie³⁴. Według P. Telengi występowanie w charakterze pełnomocnika osoby, która nim być nie może, oznacza w istocie brak należytego umocowania pełnomocnika i zawsze prowadzi do nieważności postępowania zgodnie z art. 379 pkt 2 k.p.c. Działanie takiego pełnomocnika nie może zostać konwalidowane w drodze zatwierdzenia przez stronę czynności dokonanych przez tę osobę³⁵.

E. Stawicka wskazuje z kolei, że art. 97 k.p.c. nie może stanowić podstawy do tego, aby następczym oświadczeniem uprawnionego podmiotu sanować czynności procesowe dokonane przez osobę, która miała być jego pełnomocnikiem. Jeśli dana osoba nie posiada przymiotów uprawniających ją do działania w charakterze pełnomocnika, to żadna czynność mocodawcy nie będzie mogła sanować tych czynności. Wręcz przeciwnie, prowadzić do będzie w konsekwencji do nieważności postępowania. Przyjęcie odmiennego poglądu prowadziłoby w istocie do naruszenia przepisu art. 87 k.p.c., co byłoby niezgodne z interesem wymiaru sprawiedliwości, a także powodowałoby, iż sąd oraz strona przeciwna nie mieliby pewności co do tego, czy mocodawca zatwierdzi w ogóle czynności takiej osoby. W tym zakresie ani działanie sądu, ani też wola samego mocodawcy nie są w stanie takiej osobie nadać cech koniecznych z punktu widzenia przepisów postępowania cywilnego.

³² Uchwała SN z 8 lipca 2008 r., III CZP 154/07, OSNC 2008, nr 12, poz. 133. Zob. też A. Zieliński, *Brak należytego umocowania pełnomocnika. Glosa do uchwały SN z dnia 8 lipca 2008 r., III CZP 154/07*, „Monitor Prawniczy” 2008, nr 21, s. 1165-1166; Z. Strus, *Przegląd orzecznictwa*, „Palestra” 2008, nr 9-10, s. 270.

³³ Wyrok SN z 23 maja 2013 r., II PK 267/12, OSNP 2014, nr 4, poz. 54.

³⁴ Zob. komentarz do art. 87 k.p.c.: K. Knoppek [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*. Tom I. Artykuły 1-366, Wolters Kluwer, Warszawa 2013, LEX; A. Zieliński [w:] A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2019, Legalis.

³⁵ P. Telenga [w:] A. Jakubecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*. Tom I. Art. 1-729, Wolters Kluwer, Warszawa 2018, LEX.

Niedopuszczalne jest przy tym stosowanie analogii z przepisami k.c., gdyż przepisy k.p.c. mają w tym zakresie autonomiczny charakter³⁶. Jak zauważa M. Łochowski art. 97 § 2 k.p.c. nie może stanowić samodzielnej normy, która znajdzie zastosowanie w każdym przypadku. W przeciwnym razie bezcelowa byłaby norma art. 97 § 1 k.p.c., gdyż konwalidacja braków w odniesieniu do pełnomocnictwa byłaby zawsze dopuszczalna³⁷. Przepis ten określa natomiast warunki³⁸, po spełnieniu których osoba bez pełnomocnictwa może brać udział w postępowaniu cywilnym. Natomiast art. 97 § 2 k.p.c. stanowi o skutkach dopuszczenia takiej osoby do udziału w postępowaniu. Strona ma więc możliwość zatwierdzenia czynności osoby działającej w jej imieniu bez pełnomocnictwa jedynie przy kumulatywnym spełnieniu przesłanek wskazanych w artykule.

4. Podsumowanie

Należyte umocowanie pełnomocnika procesowego stanowi umocowanie udzielone na podstawie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, w tym zgodnie z przepisami określającymi katalog osób upoważnionych do reprezentowania stron i uczestników postępowania w takim charakterze. Obecnie w judykaturze i publikacjach naukowych prezentowane jest jednolite stanowisko, według którego występowanie w charakterze pełnomocnika procesowego strony osoby, która nie może być pełnomocnikiem, zawsze prowadzi do nieważności postępowania na podstawie art. 379 pkt 2 k.p.c. Stanowisko to uznać należy za prawidłowe, za czym przemawiają powołane wcześniej argumenty wynikające z wykładni art. 97 k.p.c. oraz dotyczące autonomicznego charakteru pełnomocnictwa procesowego. Nie jest dopuszczalne potwierdzenie przez stronę czynności podjętych przez podmiot, który zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa nie może posiadać statusu pełnomocnika w określonej sprawie. Zgodnie z prezentowanym stanowiskiem Sądu

³⁶ E. Stawicka, *Czy występowanie w charakterze pełnomocnika procesowego osoby, która nie może pełnić takiej funkcji w procesie cywilnym, powoduje nieważność postępowania?*, „Palestra” 2009, nr 1-2, s. 237-239, <https://api.palestra.pl/pl/content/download/504/3281> [dostęp: 31.12.2020]; zob. również G. Rząsa, *Potwierdzenie przez stronę czynności procesowych osoby, która nie może być pełnomocnikiem*, „Radca Prawny” 2005, nr 2, s. 31; A. Zieliński, *Brak należytego umocowania...*, s. 1165.

³⁷ M. Łochowski, *Glosa do wyroku SN z dnia 25 lutego 1999 r., I CKN 1108/97*, „Przegląd Sądowy” 2000, nr 10, s. 89-99.

³⁸ Zob. Z. Krzemiński, *Adwokat w procesie cywilnym z wyboru i z urzędu*, Zakamycze, Kraków 1999, s. 7.

Najwyższego przyjęcie przeciwnego, (choć dawniej prezentowanego) poglądu skutkowałoby naruszeniem bezwzględnie obowiązujących przepisów o pełnomocnictwie procesowym.

Możliwość udziału w postępowaniu cywilnym podmiotów, którym obowiązujące przepisy prawa nie zezwalają na bycie pełnomocnikiem procesowym, sprawiałaby, iż bez znaczenia pozostawałyby przepisy ograniczające katalog osób mogących być pełnomocnikami procesowymi i *de facto* legalizowałoby udział w nim nieuprawnionych osób. Stanowiłoby to w zasadzie aprobatę naruszenia bezwzględnie obowiązujących przepisów prawa procesowego.

Bibliografia

- Dolecki H., Wiśniewski T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1-366*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013, LEX.
- Ereciński T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016, LEX.
- Gołąb S., *O pełnomocnikach w procesie cywilnym*, „Palestra” 1938, nr 10, https://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/63579/PAd_22868_Golab_O_pełnomocnikach_w_procesie_cywilnym.pdf [dostęp: 30.12.2020].
- Gudowski J. (red.), *Środki zaskarżenia, System Prawa Procesowego Cywilnego*, t. 3. Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
- Jakubecki A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom I. Art. 1-729*, Wolters Kluwer, Warszawa 2018, LEX.
- Krajewski J., *Glosa do wyroku Sądu Wojewódzkiego dla woj. warszawskiego w Warszawie z dnia 19 lutego 1969 r. w sprawie III CR 2116/68*, OSPiKA 1969, nr 12, poz. 260, s. 543-544.
- Krzemiński Z., *Adwokat w procesie cywilnym z wyboru i z urzędu*, Zakamycze, Kraków 1999.
- Krzemiński Z., *Glosa do uchwały SN z dnia 18 września 1992 r., III CZP 112/92*, „Palestra” 1993, nr 11, s. 136-139.
- Łochowski M., *Glosa do wyroku SN z dnia 25 lutego 1999 r., I CKN 1108/97*, „Przegląd Sądowy” 2000, nr 10, s. 89-99.
- Pietrzykowski H., *Czynności procesowe zawodowego pełnomocnika w sprawach cywilnych*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017, LEX.
- Rząsa G., *Potwierdzenie przez stronę czynności procesowych osoby, która nie może być pełnomocnikiem (na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego)*, „Radca Prawny” 2005, nr 2, s. 31-36.
- Siedlecki W., *Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego*, „Państwo i Prawo” 1970, nr 10, s. 575.
- Stawicka E., *Czy występowanie w charakterze pełnomocnika procesowego osoby, która nie może pełnić takiej funkcji w procesie cywilnym, powoduje nieważność postępowania?*, „Palestra” 2009, nr 1-2, s. 237-239, <https://api.palestra.pl/pl/content/download/504/3281> [dostęp: 31.12.2020].
- Strus Z., *Przegląd orzecznictwa*, „Palestra” 2008, nr 9-10, s. 270.
- Zieliński A., *Brak należytego umocowania pełnomocnika. Glosa do uchwały SN z dnia 8 lipca 2008 r., III CZP 154/07*, „Monitor Prawniczy” 2008, nr 21, s. 1165-1166.
- Zieliński A., Flaga-Gieruszyńska K., (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2019, Legalis.

Wykaz aktów prawnych

- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, t.j. Dz.U. 2020 poz. 1740.
Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, t.j. Dz.U. 2020 poz. 1575, 1578.
Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze, t.j. Dz.U. 2020 poz. 1651, 2320.
Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, t.j. Dz.U. 2020 poz. 75.
Ustawa z dnia 11 kwietnia 2001 r. o rzecznikach patentowych, t.j. Dz.U. 2019 poz. 1861; 2020 poz. 288, 2320.

Wykaz orzecznictwa

- Orzeczenie SN z 24 sierpnia 1937 r., I C 2382/36, OSNC 1938, nr 6, poz. 282.
Orzeczenie SN z 17 grudnia 1946 r., C III 804/46, [w:] Z. Świącicki (opr.), *Orzecznictwo Powojenne Sądu Najwyższego w Sprawach Cywilnych 30 VI 1945 r. - 30 VI 1947 r.*, Marian Ginter Księgarnia Wydawnictw Prawniczych i Naukowych, Łódź 1948, s. 648.
Uchwała SN z 20 grudnia 1968 r., III CZP 93/68, OSNC 1969, nr 7-8, poz. 129.
Uchwała SN z 21 maja 1991 r., III CZP 41/91, OSNC 1992, nr 2, poz. 28.
Uchwała SN z 18 września 1992 r., III CZP 112/92, LEX 3847.
Postanowienie SN z 3 kwietnia 1996 r., III ARN 82/95, OSNP 1996, nr 21, poz. 317.
Postanowienie SN z 29 września 1998 r., II CKN 529/98, LEX 1214908.
Wyrok SN z 29 listopada 2001 r., V CKN 604/00, LEX 52757.
Wyrok TK z 16 listopada 2004 r., P 19/03, OTK-A 2004, nr 10, poz. 106.
Postanowienie SN z 23 marca 2006 r., II CZ 11/06, LEX 196611.
Uchwała SN z 28 czerwca 2006 r., III CZP 27/06, LEX 182874.
Uchwała SN z 8 lipca 2008 r., III CZP 154/07, OSNC 2008, nr 12, poz. 133.
Postanowienie SN z 6 października 2010 r., II CZ 102/10, LEX 741025.
Wyrok SN z 13 września 2011 r., I UK 78/11, LEX 1084699.
Postanowienie SN z 11 września 2012 r., II PZ 21/12, OSNP 2013, nr 17-18, poz. 206.
Wyrok SN z 23 maja 2013 r., II PK 267/12, OSNP 2014, nr 4, poz. 54.
Postanowienie SN z 9 kwietnia 2015 r., II CSK 770/14, LEX 1711688.

STRESZCZENIE

W artykule przedstawiono kwestię możliwości potwierdzenia przez stronę czynności dokonanych przez osobę działającą jako pełnomocnik strony, która jednak nie może być pełnomocnikiem w postępowaniu cywilnym. Zgodnie z Kodeksem postępowania cywilnego strony i ich organy lub przedstawiciele ustawowi mogą działać przed sądem osobiście lub przez pełnomocników. Katalog osób mogących być pełnomocnikami został ściśle określony w ustawie procesowej i ma charakter zamknięty. Na tle tej regulacji w orzecznictwie sądów dostrzegana jest rozbieżność poglądów w odniesieniu do skutków występowania w charakterze pełnomocnika procesowego osoby nieuprawnionej oraz możliwości ewentualnego zatwierdzenia czynności dokonanych przez taką osobę. Z jednej strony wskazuje się, że w razie potwierdzenia czynności wyłączona jest możliwość uznania postępowania za nieważne na podstawie art. 379 pkt 2 k.p.c. Z drugiej strony podkreśla się, iż sytuacja taka zawsze prowadzi do nieważności postępowania wobec braku należytego umocowania pełnomocnika. Artykuł przedstawia poglądy prezentowane w doktrynie i judykaturze. Autor przeprowadził analizę interpretacyjną przepisów umożliwiających zastępowanie stron postępowania przez pełnomocników, opisując rozbieżne poglądy, prowadząc do końcowych konkluzji, wskazujących na bezwzględną nieważność czynności dokonanych przez osoby, które w ogóle pełnomocnikiem być nie mogły.

Słowa kluczowe: pełnomocnik, postępowanie cywilne, nieważność postępowania, nienależyte umocowanie, art. 379 k.p.c.

SUMMARY

The text presents the issue of the possibility of a party confirming actions in proceedings carried out by a person acting as a party's representative, who, however, is not eligible to be a representative. According to the Code of Civil Procedure, parties and their organs or statutory representatives may personally act before a court, or through proxies. The catalog of those who may be proxies has been strictly defined in the procedural act and is exhaustive. In the context of this regulation, the judiciary presents different views on what are the results of actions undertaken by a person from outside of this catalogue, who is yet acting as a proxy and the possibilities of validating the action undertaken by such a person. According to one view, in case of validation of the actions undertaken by such person, it is impossible to consider the entire proceeding as invalid according to article 379 point 2 of the Code of Civil Procedure. According to a different approach, such a situation always leads to invalidation of the proceeding due to the proxy's lack of empowerment. The article presents a broad perspective of the views expressed in the literature, especially prominent specialists dealing with the issues of civil proceedings, as well as a wide range of resolutions and rulings of the Supreme Court. The author conducts an in-depth interpretative analysis of the provisions enabling parties to be replaced by proxies, describing completely divergent views leading to the final conclusions closest to the author. The study presents a prevailing line in doctrine and case law, also supported by the author of the study, indicating the stabilization of legal thought in relation to the mandatory rules of Polish civil procedure. It is a significant point that actions are recognized as unconditionally invalid when carried out by persons who are not eligible to be a representative at all.

Keywords: proxy, civil proceedings, a nullity of the proceeding, inadequate empower, Art. 379 of the Polish Code of Civil Procedure